

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่จะศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 มโนทัศน์และความสำคัญของการบริหาร
- 2.2 การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.3 การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 มโนทัศน์และความสำคัญของการบริหาร

การบริหารเป็นศาสตร์ที่มีพัฒนาการมาับสังคมมนุษย์เราโดยตลอด เนื่องด้วยการบริหารมุ่งที่จะจัดการ การดำเนินงานขององค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือการบริหารมีความสัมพันธ์กับสภาวะและบุคคลในมิติสถาบันนั้น มุ่งในความสำเร็จของงานตามวัตถุประสงค์ในมิติบุคคลนั้น บุคคลมีความต้องการทั้งทางกายและจิตใจ ดังนั้น การบริหารงานใด จึงมุ่งที่จะตอบสนองความต้องการของคนและผลของงานอย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นว่าถ้าองค์การหรือสถาบันใดไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลผู้ปฏิบัติงานได้ บุคคลก็จะอยู่ไม่ได้ และถ้าองค์การหรือสถาบันใดไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์อันเป็นจุดมุ่งหมายของสถาบันได้ สถาบันนั้นก็ดำรงคงอยู่ไม่ได้เช่นกัน

สมพงษ์ เกษมสัน (2523) กล่าวว่า การบริหารคือ การใช้ศาสตร์และศิลปะนำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administrative resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Peter F. Drucker (อ้างใน ธงชัย สันติวงษ์, 2536) ประมาจารย์ทางการบริหารของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวไว้ว่า "การบริหารคือ การทำให้งานต่าง ๆ ลุล่วงไปด้วยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ"

Herbert A. Simon (อ้างในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2523) กล่าวว่า การบริหารคือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

ประพันธ์ สุริหาร (2533) สรุปสาระสำคัญของการบริหารได้ดังนี้

- 1) การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
- 2) กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจการ
- 3) เพื่อให้เกิดบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 4) โดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความของนักวิชาการดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การบริหารเป็นการปฏิบัติการร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

2.2.1 ความหมายของการบริหารโรงเรียน

นิพนธ์ กีนางษ์ (อ้างใน ชันธชัย มหานิล, 2536) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่าผู้บริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การดำเนินงานต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามระบอบที่สังคมกำหนดไว้

จากความหมายของคำว่า "การบริหารโรงเรียน" ได้นำเสนอมาในเบื้องต้นแล้ว หากจะสรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนคือ การร่วมมือของกลุ่มบุคคล ประกอบกิจกรรมทางการศึกษาให้แก่โรงเรียนเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2.2.2 แนวคิดในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

จากเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2526) เสนอแนวคิดว่าการจัดการโรงเรียนประถมศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานที่รวมการวางแผน การจัดองค์การ

การเร่งรัด การควบคุมการดำเนินงานของบุคลากรภายในโรงเรียน เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การจัดการโรงเรียนประถมศึกษาจะครอบคลุมการดำเนินงานทั้งด้านงานวิชาการ และงานสนับสนุนงานวิชาการของโรงเรียน

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ให้ความสำคัญในการบริหารโรงเรียน

1) "โรงเรียน" เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยปฏิบัติ และผลการจัดการศึกษาจะเป็น เช่นใดเกิดขึ้นที่โรงเรียน

2) "ภารกิจหลัก" ของโรงเรียน คือ การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเรียน บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้นคือ คุณภาพที่พึงประสงค์ทั้งทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์และความมีสุขภาพอนามัยดี

3) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคุณภาพ การประถมศึกษามีหลายอย่าง เช่น ระบบการบริหาร ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ แต่ผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดนั่นคือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษา เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่ง

4) การบริหารโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จจะต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะที่ดี และคุณธรรมของผู้บริหาร

5) ประสิทธิภาพในการบริหารงานก็คือ ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนในการ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอน จนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ ในบรรดาทรัพยากรในการบริหารโรงเรียนทั้ง 4 อย่างคือ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และระบบการจัดการ "คน" เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด

6) การบริหารโรงเรียนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรได้ดีไม่มีแบบ ต้องอาศัยการบริหารทั้ง 6 งาน ประกอบกันโดยมีงานวิชาการเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุด

7) การบริหารงานทั้ง 6 งานของผู้บริหารย่อมต้องอาศัยกระบวนการบริหาร อย่างน้อย 4 ขั้นตอนคือ

- (1) การศึกษา สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของโรงเรียน
- (2) การวางแผน
- (3) การนำทีม จัดตามแผนที่
- (4) การประเมินผล

8) การบริหารโรงเรียนจะดำเนินไปได้ดียิ่งขึ้นถ้าครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนได้ชี้แนวทางและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ประกอบกัน เช่น การบริหารโดยมุ่งประโยชน์ต่อนักเรียนเป็นสำคัญ การให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหาร การตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีระบบ การมีภาวะผู้นำที่ดี ฯลฯ

9) การบริหารโรงเรียนจำเป็นต้องมีความชำนาญหรือทักษะพื้นฐาน 3 ด้านคือ ทักษะด้านเทคนิควิธี ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิดรวบยอดของหน่วยงาน

พอสรุปได้ว่า การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาเป็นการบริหารที่มีความสำคัญ เนื่องด้วยเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ การบริหารงานจะต้องมีความสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้านคือ ด้านทักษะ กระบวนการและภารกิจ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.3 ขอบข่ายการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

โดยที่โรงเรียนประถมศึกษาเป็นโรงเรียนภาคบังคับตามพระราชบัญญัติจึงมีความหลากหลายทั้งด้านจำนวน ขนาดครอบคลุมทุกเขตพื้นที่ของประเทศทั้งที่ราบ ภูเขา เกาะ ทะเล ทั้งในเมืองและในชนบทกันดารมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรม ประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนแต่ละท้องถิ่น การบริหารงานในโรงเรียนที่มีความแตกต่างกันเช่นนี้ การจัดการย่อมจะแตกต่างกันไปในด้านทักษะ กระบวนการบ้างในทีนี้จะขอนำเสนอขอพิจารณาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นหลักการโดยทั่วไปดังนี้

จากเอกสารการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2526) กล่าวว่า ขอบข่ายของการจัดการโรงเรียนประถมศึกษา พิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนว่าทำอะไรบ้าง ซึ่งถ้าจะพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาแล้วจะพบว่าโรงเรียนประถมศึกษามีบทบาทหน้าที่ 2 ประการคือ

ประการแรก บทบาทในฐานะเป็นสถานบันทางการศึกษาสถานที่หนึ่งของสังคม หรือบทบาทในฐานะที่เป็นโรงเรียนในสังคมในบทบาทนี้ โรงเรียนประถมศึกษาจะมีบทบาท 2 ประการคือ

1) หน้าที่ในฐานะเป็นสถานที่ทางการศึกษาที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่สมาชิกในชุมชน หน้าที่ในด้านนี้จะครอบคลุมการให้ความรู้ทางด้านวิชาการฝึกผู้เรียนให้มีทักษะและความสามารถในการประกอบอาชีพ และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

2) หน้าที่ในการสนองความต้องการทำงานส่วนของสังคมและบุคคลในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งในสังคม โรงเรียนจะต้องพยายามแก้ปัญหาของชุมชนที่ตั้งอยู่ เช่นปัญหาการพัฒนาอาชีพ โดยเป็นต้นนำในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ประการที่ 2 บทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา เป็นบทบาทหน้าที่ที่เฉพาะเจาะจงลงกว่าบทบาทหน้าที่ในประการแรกในบทบาทนี้ โรงเรียนประถมศึกษามีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) ให้การศึกษาเบื้องต้นที่กุลบุตรกุลธิดาโดยทั่วไปพึงจะได้รับมุ่งหมายที่จะสร้างเสริมพัฒนาการเด็กด้วยการอบรมสั่งสอนขั้นมูลฐาน
- 2) ให้การศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
- 3) ให้การศึกษาคบาคับกับเด็กในท้องถิ่นที่อยู่ในเขตบังคับ
- 4) ปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแผนของทางราชการในฐานะที่เป็นสถานที่ราชการหน่วยหนึ่ง
- 5) เป็นแหล่งกลางของชุมชนทั้งในทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน

จากหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 5 ประการ จะเห็นได้ว่าเป็นหน้าที่เกี่ยวกับการให้การศึกษา การปฏิบัติในฐานะเป็นหน่วยราชการและเป็นแหล่งกลางของชุมชน ถ้าจะพิจารณาจากหน้าที่ดังกล่าวแล้วโรงเรียนประถมศึกษาควรจะทำเนิงานหลายประการ จึงจะทำให้หน้าที่สำเร็จได้งานที่ควรจะทำเนิงานนั้นประกอบด้วยงานดังต่อไปนี้

ก. งานวิชาการ เป็นงานหลักของโรงเรียน ด้านนี้จะครอบคลุมการเรียนการสอน การจัดหา การใช้สื่อการสอน การจัดหาบุคลากรในการสอน การประเมินผลการเรียน การจัดทำตารางเรียนตารางสอน การนิเทศการศึกษา

ข. การจัดการด้านธุรการ เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนงานวิชาการหรือการเรียนการสอน การจัดการด้านนี้ประกอบด้วยงานสารบรรณ งานทะเบียนและรายงาน งานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย งานประชาสัมพันธ์ งานการเงินและงบประมาณ เป็นต้น

ค. การจัดการด้านอาคารสถานที่ การจัดการด้านนี้จะครอบคลุมการจัดด้านอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน โดยที่การจัดนั้นจะต้องมุ่งทั้งในด้านของประโยชน์ใช้สอย ความสวยงามและประหยัด การจัดการเรื่องอาคารสถานที่ ครอบคลุมทั้งในด้านการจัดห้องเรียน ห้องมี คส และสนามด้วย

ง. การจัดการงานบุคคล การจัดการด้านนี้จะครอบคลุมเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติ การจัดหา การอบรม และการสร้างขวัญกำลังใจ ของบุคลากร

จ. การจัดการงานกิจการนักเรียน ได้แก่ การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ที่เป็นการบริการนักเรียน เช่น บริการแนะแนว งานสวัสดิการนักเรียน เป็นต้น

ถ้าหากจะกล่าวโดยสรุปจะได้ว่า การจัดการโรงเรียนประถมศึกษาถ้าแบ่งออกอย่างกว้าง ๆ จะได้เป็น 2 ส่วนคือ การจัดการด้านวิชาการ และการจัดการด้านสนับสนุนวิชาการ

สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กำหนดภารกิจในการบริหารงานในโรงเรียนออกเป็น 6 งานคือ

- 1) งานวิชาการ
- 2) งานบุคลากร
- 3) งานกิจการนักเรียน
- 4) งานธุรการและการเงิน
- 5) งานอาคารสถานที่
- 6) งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในทั้ง 6 งานนี้ถือว่างานวิชาการเป็นงานหลักและอื่น ๆ เป็นงานสนับสนุนงานหลัก สำหรับการบริหารงานวิชาการจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

2.3 การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา

2.3.1 ความสำคัญการบริหารงานวิชาการ

ทุกองค์การมีภารกิจหลักแตกต่างกันที่ โรงเรียนย่อมมีภาระหน้าที่ในการรักษาคุณภาพคนไว้สถานศึกษามีภาระหน้าที่ในการตรวจตรา บังคับกัน ปรายปรามมิให้อาชีพ และผู้ที่ทำผิดกฎหมาย บ้านเมือง โรงเรียนมีภาระหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน ให้เยาวชนเป็นคนดีของสังคมชาติบ้านเมืองต่อไป

ไม่ว่าโรงเรียนจะแบ่งภารกิจออกเป็นกี่งานก็ตาม ภารกิจที่เป็นงานหลักของโรงเรียนคืองานวิชาการ ดังนั้น ถ้าจะวัดคุณภาพของโรงเรียนเราจะวัดกันที่งานวิชาการ ทั้งนี้เนื่องด้วยงานวิชาการเป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การนิเทศภายใน และการจัดห้องสมุดในโรงเรียน

Smith และคณะ (อ้างใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ได้วิเคราะห์การใช้เวลาในการบริหารงานและการให้ความสำคัญของงานในสถานศึกษา งานในความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยแยกงานออกเป็น 7 ประเภท พบว่า

- 1) งานวิชาการคิดเป็นร้อยละ 40
- 2) งานบริหารงานบุคคลได้แก่ ครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 20
- 3) งานบริหารกิจการนักเรียน นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20
- 4) งานบริหารการเงิน คิดเป็นร้อยละ 5
- 5) งานอาคารสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 5
- 6) งานความสัมพันธ์กับชุมชน คิดเป็นร้อยละ 5
- 7) งานบริหารทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 5

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กำหนดภารกิจในการบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 6 งานด้วยกันคือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งงานทั้ง 6 งานนี้ มีเป้าหมายหลักร่วมกัน คือให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร โดยมีงานวิชาการเป็นหลัก ส่วนงานอื่นเป็นงานสนับสนุนส่งเสริมงานวิชาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดาวเรือง รัตน์ (อ้างในไพพล จินตนาพันธ์, 2538) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญของการบริหารการศึกษาทุกระดับ ซึ่งผู้บริหารการศึกษาจะต้องรับผิดชอบ ผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร ประมวลการสอน อุปกรณ์การสอน ตำราเรียนแบบเรียน ห้องสมุดโรงเรียน การวัดผลการศึกษา เทคนิคการสอนที่ทันสมัยอยู่เสมอ งานวิชาการจะชี้ให้เห็นถึงคุณภาพ และประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาของหน่วยงานนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องให้ความสนใจใส่งานวิชาการเป็นพิเศษ และถือว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนในโรงเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานด้านวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา และเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร

สถานศึกษา และบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรง หรือทางอ้อม ก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น

จึงสรุปได้ว่า งานวิชาการของโรงเรียนเป็นงานที่จะต้องปลูกฝังสั่งสมอบรมให้นักเรียนเป็นคนดีที่สังคมต้องการ มีความรู้ ทักษะเจตคติที่ดีและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร บุคลากรในโรงเรียนจะต้องวิเคราะห์ภารกิจให้ครอบคลุม เช่น งานเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียน การสอน การวัดผลประเมินผลการเรียน การนิเทศภายใน การจัดห้องสมุด เพื่อปฏิบัติการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ถ้าปราศจากงานวิชาการในสถานศึกษา การทำหน้าที่และทรัพยากร คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการในสถานศึกษาก็นับความจำเป็นเช่นกัน

2.3.2 ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

เป็นที่ทราบกันเบื้องต้นแล้วว่า การจัดการงานใด ๆ ก็มุ่งที่ประสิทธิภาพของงานและความก้าวหน้าขององค์กรนั้น การบริหารงานวิชาการก็เช่นเดียวกันจะต้องได้รับวิธีการ การจัดการอย่างถูกต้อง เพราะนอกจากงานวิชาการจะมีความสำคัญเป็นลำดับหนึ่งของโรงเรียนดังที่กล่าวมาแล้ว งานวิชาการยังต้องใช้ทรัพยากรของชาติบ้านเมืองแต่ละปีเป็นจำนวนเงินมากมายมหาศาลอีกด้วย ถ้าการจัดการไม่มีประสิทธิภาพพอ ก็ย่อมจะเกิดความสูญเสียทางทรัพยากรการจัดการซึ่งมีความจำกัดอยู่แล้ว

มิถุนัน สารธรรม (อ้างใน กัมพล จันทนาพันธ์, 2538) กล่าวว่าในการบริหารงานวิชาการนั้นครูใหญ่หรือผู้บริหารการศึกษาโดยทั่วไป ควรกระจายอำนาจ (Share of authority) และความรับผิดชอบ (Responsibility) ไปให้ครูทุกคน ความเป็นผู้นำของผู้บริหารอยู่ที่ความสามารถที่ใช้คนอื่นให้ทำงาน โดยไม่มีบังคับหรือขู่เข็ญ แต่อยู่ที่เทคนิคในการที่จะกระตุกเตือน (Motivate) ให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสอนนักเรียนทุกคน พึงระลึกเสมอว่า ตนเองนั้นไม่ใช่ครู และไม่รอบรู้ในด้านการสอน คนที่เรารู้ว่าควรทำอย่างไร ผู้บริหารเพียงแต่ดูแลให้ครูทำงานได้ดีที่สุด และให้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่เท่านั้น

ปรียานร วงศ์บุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร การบริหารงานวิชาการถ้ามุ่งในด้านกระบวนการดำเนินงานแล้ว หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้อง

ข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การวางแผน การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดทั้งการประเมินผลการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน หากมองการบริหารงานวิชาการในด้านงานของสถานศึกษา งานบริหารงานวิชาการได้แก่ งานควบคุมดูแลหลักสูตร การสอน อุปกรณ์การสอน การจัดแบบเรียน คู่มือครู การจัดชั้นเรียน การจัดครูเข้าสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การฝึกอบรมครู การนิเทศการศึกษา การศึกษาวิจัย การประเมินมาตรฐานสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของสถานศึกษา

โดยสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษา โดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

จึงสรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการจัดการเชิงระบบที่มีองค์ประกอบของปัจจัยห้าปัจจัย เช่น ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์นโยบาย ทรัพยากรการบริหารนักเรียน ครู งบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ เครื่องมือต่าง ๆ สิ่งนี้ประกอบด้านกระบวนการ อันได้แก่การวางแผน การจัดหน่วยงาน การบริหารงานบุคคล การอำนวยการสั่งการ การประสานงาน การควบคุมกำกับนิเทศติดตาม ประเมินผล การงบประมาณ ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งเป็นผลผลิตที่นักเรียนมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

2.3.3 ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ

ในการบริหารงานใด ๆ จะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 2 ประการ ประการแรกคือ การบริหารซึ่งในส่วนนี้จะมุ่งที่ทักษะและการะบวนการบริหาร ประการที่สองคือ การกิจของหน่วยงาน การบริหารงานวิชาการก็เช่นเดียวกัน การบริหารจะต้องใช้ทักษะ กระบวนการขั้นตอนจัดการกับการกิจงานวิชาการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น

สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กำหนดขอบข่ายและกระบวนการบริหารงานวิชาการไว้ดังต่อไปนี้

ขอบข่ายของงานวิชาการ งานวิชาการซึ่งถือเป็นงานหลักของโรงเรียนมีขอบข่ายดังต่อไปนี้

- 1) งานด้านหลักสูตรและการนิเทศหลักสูตรไปให้
- 2) งานด้านการเรียนการสอน

- 3) งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน
- 4) งานวัดผลและประเมินผล
- 5) งานห้องสมุด
- 6) งานนิเทศการศึกษา
- 7) งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีดำเนินการ
- 8) งานด้านส่งเสริมการสอน
- 9) งานประชุมอบรมทางวิชาการ

งานด้านการบริหารงานวิชาการได้กำหนดรูปแบบขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

- 1) ข้อมูลต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น
 - (1) ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - (2) จำนวนนักเรียน
 - (3) ยอดรวมแสดงผลการสอบปลายปี
 - (4) สถิติการมาเรียนของนักเรียน
 - (5) จำนวนและอัตราการเข้าชั้นของนักเรียน
 - (6) สื่อการเรียนการสอนประจำห้องเรียน
 - (7) จำนวนและประเภทสื่อในห้องสมุด
 - (8) ลักษณะการสอนงานเด็ก
 - (9) ลักษณะและประเภทของการนิเทศภายใน
 - (10) ลักษณะและประเภทการสอนซ่อมเสริม
 - (11) โครงการต่าง ๆ ที่ส่งเสริมงานวิชาการ
- 2) ข้อมูลที่เป็นข้อกำหนดที่ต้องยึดเป็นแนวทาง เช่น
 - (1) พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523
 - (2) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520
 - (3) หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)
 - (4) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนการสอน
 - (5) นโยบาย ของ สปอ. สปจ. สปช. กระทรวงศึกษาธิการ และมติของคณะรัฐมนตรี

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผน

การวางแผนเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การดำเนินงานใดก็ตาม ถ้าหากได้มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีขั้นตอนและรอบคอบ จะทำให้งานนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องยึดการวางแผนเป็นหัวใจของการปฏิบัติงานเมื่อได้เตรียมการแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนต้องจัดให้มีการวางแผนงาน โดยปฏิบัติดังนี้

1) จัดทำแผนงานโครงการ

- (1) กำหนดนโยบายเป้าหมาย และการวางแผนงานวิชาการโรงเรียน
- (2) จัดหาและส่งเสริมการใช้สื่อการเรียนการสอน
- (3) การวางแผนการสอน
- (4) การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน
- (5) การนิเทศการสอน
- (6) ห้องสมุด
- (7) การวัดและประเมินผล
- (8) การพัฒนาการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- (9) การสอนซ่อมเสริม
- (10) การใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อการเรียนการสอน
- (11) การรายงานผลการเรียนและอื่น ๆ

2) การจัดปฏิบัติปฏิบัติงานในรอบปีการศึกษาหนึ่ง ๆ มีกิจกรรมหลายอย่างทั้งโรงเรียน ปฏิบัติ ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดให้มีการทำปฏิทินงานให้ชัดเจนว่าวันใด เดือนใด จะประกอบกิจกรรมอะไร

- 3) การจัดทำแผนการสอน
- 4) การจัดตารางสอน
- 5) การทำบันทึกการสอน
- 6) การจัดครูเข้าสอน
- 7) การจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงานตามแผน

- 1) ตรวจการเตรียมการสื่อเสริมที่การสอน
- 2) ให้ครูใช้ปฏิบัติการสอนตรงเวลา

- 3) ความคุม กำกับ ติดตาม นิเทศ การเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนและคู่มือ
 - 4) การจัดครูเข้าสอนแทนในการมีต่าง ๆ
 - 5) จัดให้มีการสอนซ่อมเสริม
 - 6) จัดกิจกรรมสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน
 - 7) ความคุม ติดตาม โครงการ กิจกรรมงานวิชาการต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามปฏิทินงาน
- ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

การประเมินผลงานวิชาการมี 3 ระยะ คือ การประเมินก่อนดำเนินการ และระหว่างดำเนินการเพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาโครงการ การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ เพื่อทราบข้อมูลย้อนกลับ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนดำเนินงานในระยะต่าง ๆ โดยจัดให้มีเครื่องมือประเมิน และทำการประเมินอย่างเป็นปัจจุบันและต่อเนื่อง

วิจิตร กิระกุล และ สุวิทย์ กิระกุล (อ้างใน กำพล จินตนาพันธ์, 2538) ได้แบ่งการบริหารงานวิชาการออกเป็น 9 ด้านคือ

- 1) วัตถุประสงค์ นโยบาย และวิธีการบริหาร
- 2) หลักสูตร ระยะเวลาการสอน
- 3) ตารางสอน
- 4) คู่มือการเรียนการสอน
- 5) แบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ
- 6) การจัดแบ่งหมู่ชั้นเรียน
- 7) การนิเทศการสอน
- 8) การจัดห้องสมุด
- 9) การวัดและประเมินผล

Faber และ Shearron (อ้างใน กำพล จินตนาพันธ์, 2538) ได้แบ่งการบริหารงานวิชาการออกเป็น 6 ด้านคือ

- 1) การจัดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- 2) การจัดเนื้อหาของหลักสูตร
- 3) การนำหลักสูตรไปใช้
- 4) การนิเทศการสอน
- 5) การส่งเสริมครูประจำการ

6) การวัดและประเมินผล

ปริญญ์ วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า งานวิชาการจะครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดบริการการสอน และการจัดการวัดและประเมินผล รวมทั้งการติดตามผล ซึ่งจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้

1) การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ เป็นการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังนี้

(1) แผนปฏิบัติงานวิชาการ ได้แก่ การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดปฏิทิน การศึกษา ความรับผิดชอบงานตามภาระหน้าที่ การจัดขึ้นตอนและเวลาในการทำงาน

(2) โครงการสอน เป็นการจัดรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาที่ต้องสอนตามหลักสูตร

(3) บันทึกการสอน เป็นการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดเนื้อหาที่จะสอน แต่ละคาบเวลาของแต่ละวันหรือสัปดาห์ โดยการวางแผนไว้ล่วงหน้าและยึดโครงการสอนเป็นหลัก

2) การจัดดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอน เมื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี และสามารถปฏิบัติได้ จึงต้องมีการจัดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้

(1) การจัดตารางสอนเป็นการกำหนดวิชา เวลา ผู้สอน สถานที่ตลอดจนผู้เรียน โดยแต่ละวิชา

(2) การจัดชั้นเรียน เป็นงานที่ฝ่ายวิชาการจะต้องประสานกับฝ่ายอาคารและสถานที่ นอกจากนั้น การจัดชั้นเรียนยังต้องคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ถูกต้องตามหลักสูตรหน้าบท และหนังสือจัดวิทยากรด้วย

(3) การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอน ต้องพิจารณาในด้านบุคลากร ทั้งนี้ ราบกับการให้วิทยากรภายนอกมาช่วยสอนด้วย

(4) การจัดแบบเรียน เป็นการจัดหาแบบเรียนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรโดยแผนจะต้องเป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดด้วย

(5) การสัปดาห์ว่างหรือเรียนการสอน เป็นการแนะนำครูผู้สอนให้กำหนดเนื้อหา วิทยากร แบบเรียนที่มีใหม่ ๆ

(6) การฝึกงาน จุดมุ่งหมายของการฝึกงานเป็นการให้นักเรียน นักศึกษา รู้จักบทบาทหน้าที่มาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง ทั้งยังให้ผู้เรียนได้เห็นปัญหาที่แท้จริงในสาขาวิชาและอาชีพนั้น เมื่อจบเตรียมตัวที่จะออกไปเผชิญกับชีวิตจริง

3) การจัดการบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการ จัดสิ่งอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการจัดหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ได้แก่

- (1) การจัดสื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนการศึกษาของนักเรียน นักศึกษา เน้นเครื่องมือ และกิจกรรมให้ครูได้เลือกใช้ในการสอน
- (2) การจัดห้องสมุด เป็นที่รวมหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์และวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นแหล่งวิชาการให้นักเรียน นักศึกษาได้ศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติม
- (3) การนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือแนะแนวครูให้เกิดการปรับปรุง แก้ไขปัญหาการเรียนการสอน
- (4) การวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการเลือกใช้เครื่องมือในด้าน การตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียน

จากการนำเสนอการบริหารงานวิชาการของผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางการศึกษาหลายท่านพอจะสรุปได้ว่า งานวิชาการของโรงเรียนมีความสำคัญเป็นลำดับแรกของการบริหารงานต่าง ๆ ของโรงเรียน คุณภาพของโรงเรียนดูได้จาก ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการงานวิชาการ กระบวนการจัดการงานวิชาการ จะต้องเป็นลำดับขั้นชัดเจน และมีปฏิสัมพันธ์กับงานอื่น ๆ ของโรงเรียน และงานวิชาการควรมีขอบข่ายครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนงาน วิชาการ หลักสูตร การจัดหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้หรือการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน การนิเทศภายใน การจัดห้องสมุดในโรงเรียน

2.3.4 การศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา

โดยที่เนื้อหาของงานวิชาการ มีความคล้ายคลึงกันและหลากหลาย นักวิชาการ หรือผู้บริหารอาจจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ตามความเหมาะสมตามเหตุการณ์หรือกรณี เช่นงานส่งเสริมการสอน งานประชุมอบรมหรือการสัมมนาทางวิชาการ อาจจัดอยู่ในหมวดของการนิเทศภายใน และงานวัสดุประเภทหลักสูตร สื่อ เครื่องมือ ก็สามารถจัดอยู่ในหมวดการเรียนการสอนได้ เนื่องจากงานทุกงานมีความเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กันหรือกล่าวว่าเป็นงานเดียวกันนั่นเอง งานที่ผู้วิจัยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1) การวางแผนงานวิชาการ

เนื่องด้วย การวางแผนงานเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร การวางแผนงานวิชาการจึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานวิชาการทั้งเป็นภารกิจหลักที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน

Russell L. Aekoff (อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524 และ ประชุม รอดประเสริฐ, 2535) จำแนกองค์ประกอบของการวางแผนดังนี้

- 1) จุดหมาย (Ends) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงวัตถุประสงค์ ความมุ่งหวัง หรือ จุดมุ่งหมายของแผนที่กำหนดขึ้น
- 2) วิธีการ (Means) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึง การนำข้อมูลมาวิเคราะห์แล้วกำหนด เป็นทางเลือกไว้หลายทาง
- 3) ทรัพยากร (Resources) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึง ประเภท ปริมาณ คุณภาพ ของทรัพยากร เช่น คน วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ เป็นต้น
- 4) การนำแผนไปใช้ (Implementation) เป็นองค์ประกอบที่ระบุถึงวิธีการหรือการ ดำเนินงานเลือกทางเลือก เพื่อให้แผนบรรลุวัตถุประสงค์
- 5) การควบคุม (Control) เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงการตรวจสอบและการ ประเมินผลการดำเนินการของแผนว่าเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพเพียงใด

การปฏิบัติงานใด ๆ สิ่งที่จะต้องคำนึงคือ ความคาดหวังแล้วจึงคิดหาวิธีที่จะบรรลุความ คาดหวัง องค์ประกอบเหล่านี้คือการวางแผนนั่นเอง งานวิชาการของโรงเรียน มีความจำเป็น ที่จะต้องเตรียมการและวางแผนเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อคุณภาพของนักเรียน กันเป็นทรัพยากรที่ สำคัญของสังคมสืบไป

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ให้แนวคิดเกี่ยวกับงานวิชาการและเสนอแนะ กระบวนการวางแผนงานวิชาการดังนี้

- 1) ความจำเป็นในการวางแผนของสถานศึกษา

สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการ เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษา และองค์ประกอบภายในสถานศึกษา

-การวางแผนวิชาการและองค์ประกอบภายนอกสถานศึกษา

ก. การเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ งานวิชาการของโรงเรียนจึงจำเป็นต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ทันับความ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะหลักสูตรและการสอนเนื้อหาวิชา เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องช่วยสอน เครื่องมือ และอุปกรณ์การสอน เป็นต้น

ข. การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เช่น การขยายตัวของชุมชนเมือง การ รักษาสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากร ฉะนั้นหลักสูตรและการสอนต้องเพิ่มและพัฒนาขึ้น

(ค) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พลังงาน ในปัจจุบันประชากรโลก ใช้พลังงานมากขึ้นและหลายรูปแบบในด้านเชื้อเพลิงและความร้อน เช่น น้ำมัน ถ่านหิน ก๊าซ พลังงานแสงอาทิตย์ รวมทั้งพลังงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คลื่นวิทยุ รังสีต่าง ๆ

(ง) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรมและความก้าวหน้าสู่สังคม ชั่วคราว

-การวางแผนงานวิชาการและองค์ประกอบภายในสถานศึกษา

สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผน เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ดังนี้

(ก) ความจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อเป็นทิศทางในการทำงาน

(ข) ความต้องการประเมินผลงานในการทำงาน เมื่อทราบผลสำเร็จของงาน

(ค) ความต้องการความร่วมมือในการทำงาน การวางแผนเป็นกระบวนการ การปฏิบัติงานร่วมกัน บุคลากรในโรงเรียนจะร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินการ และประเมินผลร่วมกัน

2) ความสำคัญของการวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนงานวิชาการเป็นสิ่งสำคัญและมีประโยชน์ต่อสถานศึกษา ดังนี้

ก. สถานศึกษามีงบประมาณและทรัพยากรจำกัด การวางแผนจะช่วยให้การใช้จ่ายงบประมาณ และทรัพยากรอื่น ๆ ได้อย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

ข. การวางแผนจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมที่จะทำในอนาคตไว้ล่วงหน้า โดยการได้ศึกษาถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงอื่น เพื่อช่วยให้ผู้ทำงานสามารถคาดการณ์ล่วงหน้า และเตรียมพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น

ค. สถานศึกษาจะประกอบด้วยงานต่าง ๆ หลายงาน เช่น งานวิชาการ กิจกรรมนักเรียน และอื่น ๆ ซึ่งแต่ละงานจะดำเนินการอย่างเป็นระบบ จะต้องมีการวางแผน

ง. การวางแผนเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทาง แนวปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติ การกำกับติดตาม ทำให้ทราบความก้าวหน้า ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขอย่างทัน่วงที

3) กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนงานวิชาการก็เช่นเดียวกับการวางแผนงานอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนดังนี้

- ก. การกำหนดเป้าหมาย
- ข. การค้นหาโอกาสและพิจารณาถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น
- ค. การเปลี่ยนโอกาสให้เป็นแนวทางปฏิบัติ
- ง. การตรวจสอบและการทบทวนแผน

จากการนำเสนอดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การวางแผนงานวิชาการในโรงเรียนเป็นสิ่งที่จะต้องจัดดำเนินการ เนื่องจากเหตุปัจจัยดังนี้ การเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ การเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงของการใช้พลังงานและการพัฒนาจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม นับเป็นองค์ประกอบภายนอกสถานศึกษา ส่วนความจำเป็นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดแนวทาง ความจำเป็นที่จะทราบความก้าวหน้าและความต้องการความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เป็นเหตุปัจจัยมาจากสถานศึกษาที่จะให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานจะอย่างไรก็ตาม แม้แผนงานจะพร้อมด้วยองค์ประกอบทางด้านทรัพยากรมากมายเพียงใด ยังไม่ได้รับประกันได้ว่างานจะบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายของแผนได้อย่างสมบูรณ์ เพราะแผนงานในองค์การจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรเป็นอย่างดีด้วย และปัจจัยสำคัญในสิ่งนี้คือ ทีมงาน

ประยูร อาษานาม (2538) กล่าวว่า ทีมงานเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมกันเพื่อปฏิบัติงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน องค์ประกอบที่สำคัญของทีมงานคือ จุดมุ่งหมายและภารกิจ การสร้างทีมงาน ผู้นำของทีมงาน สมาชิกของทีมงาน และงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น การสร้างทีมงานจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์อย่างเด่นชัด และยึดหลักการที่สำคัญคือ คำนึงถึงลักษณะของงาน เลือกขนาดของกลุ่มที่เหมาะสม สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิก จัดระบบและเทคนิคการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ กำหนดบทบาทของสมาชิก และปทัสถานของกลุ่มที่ชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้ในการปฏิบัติงานจะต้องยึดหลักการของกระบวนการกลุ่ม การพัฒนา และเสริมสร้างสมรรถภาพของสมาชิก การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน และสร้างขวัญกำลังใจของทีมงาน

ผู้นำของทีมงานจะต้องมีสมรรถภาพทั้งทางด้านสติปัญญา ด้านทักษะ และเทคนิควิธี และด้านคุณสมบัติและเจตคติ ผู้นำจะต้องมีภาวะผู้นำที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ยึดวัตถุประสงค์ มีการวางแผนอย่างละเอียด ปฏิบัติงานตามแผน มีการกำกับควบคุมนิเทศและประเมินผลงาน

ประสิทธิภาพของทีมงานเป็นผลจากสมรรถภาพของสมาชิกกลุ่ม มีความสามัคคี มี การประชุมปรึกษาหารือเป็นระยะ ๆ จัดระบบการติดต่อสื่อสารและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

2) หลักสูตร

ครูแต่ละคนจะมีเทคนิควิธีการสอนที่แตกต่างกัน แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ครูสามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเนื้อหาในการสอนได้ตามใจชอบ สิ่งที่ต้องคิดเปรียบดั่งแบบแปลนของช่างก่อสร้างก็คือหลักสูตร เพราะหลักสูตรจะระบุว่าวัตถุประสงค์ที่ต้องการมีอะไรบ้าง จะใช้อะไรเป็นอุปกรณ์ จะสอนอย่างไร จะเตรียมอย่างไร แต่ละบทบาทแต่ละตอนมีเนื้อหาแก่นสาระอะไร

(1) ความหมายของหลักสูตร

Franklin Robbit (อ้างใน ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง มวลเหตุการณ์ทั้งปวงที่ครูผู้สอนให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตเพื่อเป็นผู้นำที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต

Asino A. Belloek และ Herbert M. Kleibard (อ้างใน ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้วางแผนไว้อย่างดีและขึ้นอยู่กับการสอน เพราะประสบการณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

สงัด อุทราไนท์ (อ้างใน สมหมาย ปานสันเทียะ, (2536) กล่าวว่า ถึงแม้จะมีคำนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันไปก็ตาม แต่นักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ยอมรับนิยามของหลักสูตร ซึ่งกล่าวออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้

-หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่ายหรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว

-หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียน ซึ่งได้วางแผนไว้ เป็นการล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังให้ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการ

-หลักสูตรเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางด้านการศึกษากับเด็กนักเรียนในโรงเรียน

-หลักสูตรประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำได้รับรู้และได้ตอบสนองต่อการแนะนำของโรงเรียน

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ให้ความคิดเห็นว่าหลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็กนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ เจตคติและทักษะที่สำคัญแก่ชีวิต

ความหมายของหลักสูตรตามที่กล่าว อาจสรุปได้ว่า หลักสูตรคือการจัดประสบการณ์
ตามแผนที่กำหนด เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย

(2) องค์ประกอบของหลักสูตร

Taba (อ้างใน สงกรานต์ คำพิสัย, 2535) กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วย
องค์ 4 คือ

- ก. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
- ข. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
- ค. กระบวนการเรียนการสอน
- ง. โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

สมิทร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า หลักสูตรในรูปขององค์ประกอบแล้วจะมี

4 องค์ประกอบ (ภาษามักใช้คำว่า Curriculum components หรือ Curriculum elements)

- ก. ความมุ่งหมาย (Objective)
- ข. เนื้อหา (Content)
- ค. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum implementation)
- ง. การประเมินผล (Evaluation)

โดยสรุปแล้วหลักสูตรมีองค์ประกอบ 5 ส่วนคือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้าง
ของหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน สื่อและเครื่องมือการเรียนการสอน และการ
วัดและประเมินผลหลักสูตร

(3) การบริหารหลักสูตร

ปริญญร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) กล่าวว่า การบริหารหลักสูตร หมายถึง กระบวนการ
การบริหารการใช้หลักสูตร แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนคือ

- ก. ขั้นเตรียม
 - การตรวจสอบหลักสูตรแม่บทก่อนนำไปใช้
 - การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - การเตรียมความพร้อม

ข. ขั้นตอนในการเกี่ยวกับหลักสูตร

- ประชุมครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เพื่อชี้แจงหลักสูตร
- การปฐมนิเทศนักเรียน
- การจัดทำคู่มือครู
- การจัดตารางสอน

ค. การประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตร เมื่อนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการจัดประเมินผลเกี่ยวกับหลักสูตร วัตถุประสงค์ของการประเมินผลเพื่อจะพิจารณาว่าตรงกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่เพื่อที่จะได้ใช้ในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลักสูตรต่อไป

สันต์ ธรรมบำรุง (อังกาณ สมหมาย ปานสันเทียะ, 2536) กล่าวถึง การบริหารหลักสูตรว่า การบริหารหลักสูตรเป็นระบบของหลักสูตร (Curriculum system) ซึ่งจะต้องบริหารอย่างเป็นระบบระเบียบ รวมไปถึงกระบวนการเรียนการสอนด้วย ซึ่งระบบการบริหารหลักสูตรนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วนด้วยกันคือ

- ก. การวางแผนหลักสูตร (Curriculum planning)
- ข. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum implementation)
- ค. การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum evaluation)

จึงสรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตรเป็นการจัดการกับหลักสูตรให้เกิดกระบวนการเป็นรูปธรรม สำเร็จตามความมุ่งหมายของหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา มุทศักราช 2521
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักการ

หลักสูตรประถมศึกษา มีหลักการสำคัญ ดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
- 2) เป็นการศึกษาที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
- 3) เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมี

โอกาสจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดหมาย

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตน ในฐานะพลเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพการอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
- 2) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสังคม
- 3) สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
- 4) สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและ

ครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

5) มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เกาเบียดผู้อื่นและอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

6) มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

7) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

8) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน

สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้าง

มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และคณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการการแก้ไขปัญหของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำรงชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงานและความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป.5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

เวลาเรียน

ตลอดหลักสูตรประถมศึกษา ให้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี แต่แต่ละปีการศึกษาควรมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์ ในหนึ่งสัปดาห์ต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 25 ชั่วโมง หรือ 75 คาบ กำหนดให้คาบละ 20 นาที ทั้งนี้เมื่อรวมแล้วต้องไม่ต่ำกว่า 200 วัน และไม่ต่ำกว่า 1,000 ชั่วโมง และสำหรับชั้น ป.5-6 นั้น ให้เพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียนในกลุ่มประสบการณ์พิเศษไม่ต่ำกว่า 200 ชั่วโมง อัตราเวลาเรียนของมวลประสบการณ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในแต่ละระดับชั้นกำหนดไว้โดยประมาณ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อัตราเวลาเรียน ระดับประถมศึกษา

มวลประสบการณ์	อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ								
	ป. 1-2			ป. 3-4			ป. 5-6		
	ร้อย ละ	คาบ/ ปี	คาบ/ ปี	ร้อย ละ	คาบ/ ปี	คาบ/ ปี	ร้อย ละ	คาบ/ ปี	คาบ/ ปี
กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือ การเรียนการสอน	50	1500	37.50	35	1050	26.25	25	750	18.75
กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	15	450	11.25	20	600	25.00	25	750	18.75
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย	25	750	18.75	25	750	18.75	20	600	15.00
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ	10	300	7.50	20	600	15.00	30	900	22.50
รวม	100	3000	75.00	100	3000	75.00	100	3000	75.00
กลุ่มประสบการณ์พิเศษ	-	-	-	-	-	-	-	600	15.00

หมายเหตุ เวลาเรียนคาบละ 20 นาที คิดเป็นชั่วโมงละ 3 คาบ

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ ดังนี้

- 1) จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร และการสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ตามความเหมาะสม
- 2) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ

- 3) จัดการเรียนการสอน ให้ความสำคัญสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่ม ประสิทธิภาพและระหว่างกลุ่มประสิทธิภาพให้มากที่สุด
- 4) จัดกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด
- 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 7) ให้สอดคล้องกรอบด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ในการจัดการเรียน การสอนและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- 8) ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด กตัญญู มีวินัย รับผิดชอบ ควบคู่ไปด้วย
- 9) จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

การวัดผล ประเมินผล และการติดตามผล

การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการติดตามผล เพื่อพัฒนาผลการเรียนการสอนและการ จัดให้ผู้เรียนได้ เรียนหรือเลื่อนชั้นระหว่างปีหรือปลายปีตามความสามารถของผู้เรียน ให้เป็นหน้าที่ ของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนทดสอบเป็นระยะ และหรือทดสอบเมื่อจบแต่ละบทเรียนตาม ลักษณะการจัดประสบการณ์และเนื้อหาวิชา ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การประเมินผลการเรียน แต่เป็นการวัดผลและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าจากการทำกิจกรรม

3) การจัดการเรียนการสอน

(1) ครูกับการสอน

ภาระหน้าที่หลักของครูคือ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้ ตามความมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพของครู ครูสภากระทรวงศึกษาธิการ (2526) (อ้างใน ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ได้มีระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยา มารยาทและวินัย ตามระเบียบประเพณีครู พ.ศ. 2526 เพื่อให้ครูถือปฏิบัติดังนี้

- เสื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

- ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

- ตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานไม่ได้

- รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติก้าวร้าว ประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติและชื่อเสียงของครู

- ถือปฏิบัติตามระเบียบ และแนวธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแบบแผนของสถานศึกษา

- ถ่ายทอดวิชาความรู้ โดยไม่บิดเบือนและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำผลงานของตน และ ไม่เปิดเผยการใช้แรงงานหรือผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

- ำให้เกิดแก่ผู้อื่นทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้าง เป็นผลงานของตน และ ไม่เปิดเผยการใช้แรงงานหรือผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน

- ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ

- สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของศิษย์ของผู้ร่วมงานและของสถานศึกษา

- รักษาความสามัคคี ระหว่างครูและช่วยเหลือกันในการทำงาน

คณะวิศวกรรมศาสตร์ (อ๋างโน ปรียามร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) รูปแบบการพัฒนาคูข่างอุตสาหกรรมของประเทศไทย สรุปว่า การเป็นครูที่ดีหรือครูตามอุดมการณ์จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม และมีความสามารถในการปฏิบัติได้ ความรู้ทางวิชาการของครูเป็นความรู้ที่แท้จริงทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยที่ครูจะต้องหาความเข้าใจในวิชาการให้ถ่องแท้ ก่อนลงมือสอนหรือลงมือปฏิบัติ การเตรียมการสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูรวมทั้งการเข้าใจปัจจัยในการเรียนของผู้เรียน เพื่อจะให้เกิดความสัมพันธที่ดีระหว่างครูและนักเรียน การหน้าที่ของครูมี 7 ประการคือ

-หน้าที่การสอนและการเผยแพร่วิชาการ (Duty of teaching and academic extention)

-หน้าที่ในการสนับสนุนและให้การบริการการเรียน (Duty of support to teaching and learning)

-หน้าที่การบริหารและปกครองนักศึกษา (Duty of student service and governance)

-หน้าที่การบริหารวิชาการ บุคลากรและสถาบัน (Duty of administration of academic personnel and instructional affair)

-หน้าที่การพัฒนาสถาบัน (Duty of institutional development)

-หน้าที่ธุรกิจและบริการทั่วไป (Duty of gernal affair and service)

-หน้าที่อื่น ๆ (Duty of other assignment)

(2) ความหมายและองค์ประกอบของการสอน

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) ได้ให้ความหมายและองค์ประกอบของการสอน ดังนี้

การเรียนการสอน (Instruction) มีความหมายกว้างกว่าการสอน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนด้วย เช่น การใช้สื่อการสอน การจัดกิจกรรมระหว่างการสอน การทดสอบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสอนในสถานศึกษามีได้หมายถึงการสอนในด้านทฤษฎี เนื้อหาวิชาเท่านั้น แต่รวมถึงทักษะคุณภาพที่ต้องการ รวมทั้งความสามารถในการจัดการ ครูจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือแนะนำแนะแนวแก่ผู้เรียนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการให้กำลังใจ ให้ความรักความเอาใจใส่ด้วย

(3) องค์ประกอบของการสอน

การสอนประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ทักษะกระบวนการ การประเมินผล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยได้แก่ การเตรียมการสอน วัตถุประสงค์ของวิชา เอกสารประกอบการสอน ความสามารถในการสอน การจัดกิจกรรมการสอน การใช้สื่อการสอน การประเมินผลการสอน อาจสรุปในรูปของระนาบ ดังนี้

1) ตัวเอน คือผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาวิชา สื่อการสอน เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

2) กระบวนการ หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอน เป็นการวางแผน และการเตรียมการสอน การประเมินผล

3) ผลผลิต เป็นผลสมบูรณ์ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินผล การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ปรารถนาของผู้เรียนเป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตร

อย่างไรก็ดี สุมิต คูณานุกร (2523) กล่าวว่า ท่านพุทธทาสภิกขุ ยังได้ให้ความหมายของการสอน ซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนาไว้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ การสอนคือ การนำทางวิญญาณและครูเป็นผู้นำทางวิญญาณ จึงสรุปว่า

"การสอน คือ การนำทางวิญญาณ"

(4) จุดมุ่งหมายของการสอน

Lewis และ Miel (อ้างใน ปรียานพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) กล่าวว่า การสอนเป็นการให้บุคคลได้รับความรู้ ได้ใช้ประโยชน์จากโอกาสที่ได้มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอนได้รับความรู้ ได้ใช้ประโยชน์จากโอกาสที่ได้มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน คือ ครู นักเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน Lewis และ Miel ได้กำหนดไว้ 7 ประการคือ

- 1) เพื่อเป็นแหล่งของข้อมูลให้กับผู้เรียน
- 2) เพื่อให้เห็นถึงประสบการณ์ที่ได้รับ
- 3) เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในวันเดียวกันได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้
- 4) เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในต่างวัย ได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้
- 5) เพื่อให้บุคคลแต่ละคนหรือกลุ่มได้ใช้เวลา วัสดุ อุปกรณ์ อย่างมีประสิทธิภาพ
- 6) เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนหรือกลุ่มได้ตีความหมายและประเมินผลร่วมกัน
- 7) เพื่อช่วยให้นักเรียนแต่ละคนหรือกลุ่มได้เข้าใจถึงคุณค่า ทักษะจากประสบการณ์ที่ได้รับ

(5) ทฤษฎีการสอน

จากเอกสารประกอบการเรียนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2525) กล่าวว่า การสอนที่ดีไม่สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการสอน ทฤษฎีใดเพียงทฤษฎีเดียว เนื่องจากการสอนครอบคลุมกระบวนการหลายอย่างพฤติกรรมหลายชนิดและกิจกรรมหลายแบบ ซึ่งทฤษฎีการสอน